

Niedźwiadek, Rafał

Wyniki nadzorów archeologicznych przeprowadzonych w obrębie Rynku Staromiejskiego w Lublinie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 185-190

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RAFAŁ NIEDŹWIADEK

WYNIKI NADZORÓW ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH W OBRĘBIE RYNKU STAROMIEJSKIEGO W LUBLINIE

Od połowy czerwca do połowy września 1998 roku na zlecenie Komunalnego Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych Sp. z o.o. w Lublinie przeprowadzono nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi związanymi z modernizacją uzbrojenia podziemnego w obrębie płyty Rynku Staromiejskiego. Obserwacji poddano 757 metrów wykopów magistrali kanalizacyjnych wraz z przyłączami. Głębokość nadzorowanych wykopów wahała się od 150 do 280 cm, przy średniej szerokości ok. 80 cm (ryc. 1). Od głównego ciągu magistrali wykonywano przyłącza do poszczególnych kamienic.

Płyta Rynku niemal w całości została pokryta nową nawierzchnią z granitowej kostki brukowej, pod którą znajdują się starsze poziomy współczesnych utwardzeń, m.in. tzw. „kocie łby” oraz różnego składu zasypiska współczesnych wkopów. Podobnie jak i w innych częściach Starego Miasta wkopy te zniszczyły nawarstwienia historyczne. W wypadku Rynku poziom destrukcji sięgał od 110 do 160 cm głębokości poniżej współczesnego poziomu: nawierzchni. Na wysokości kamienic Rynek 7 i Rynek 8, pomiędzy profilem B i C (ryc. 2: a), a także na wysokości kamienicy Rynek 12, pomiędzy profilem K, Ł oraz N (ryc. 2: b), wystąpiły znacznych rozmiarów obniżenia zasypane mieszkanką LC. Zasypiska te swą miąższością przekraczały dostępną dla obserwacji wysokość profili, czyli 220-250 cm. Powstanie tak rozległych dyskontynuacji nawarstwień historycznych należy łączyć z zapadnięciem się w tych miejscach piwnic w latach siedemdziesiątych naszego stulecia oraz prowadzeniem w 1997 i 1998 roku przez Pracownię Badań i Nadzorów Archeologicznych przedinwestycyjnych badań wykopaliskowych (por. E. Mitrus 1998a).

Niemal we wszystkich zadokumentowanych profilach ziemnych strop nawarstwień historycznych stanowiła jednostka oznaczona numerem 9 (brunatna i spista ziemia z dużą zawartością domieszek organicznych, m.in. kości zwierzęcych, wyprawionej skóry oraz niewielkich fragmentów drewna (ryc. 2: 2). Analiza profili wykazała, że warstwa ta posiada bardzo zróżnicowaną miąższość wahającą się od ok. 20 cm np. w profilach: G, O i T do ponad 100 cm, np. w profilu S. Można było zauważyć, że była ona także zróżnicowana pod względem składu. Na niektórych odcinkach wykopów, przy południowej pierzei (np. profil T), przeważała w niej zawartość organiczna, podczas gdy we wschodniej i pół-

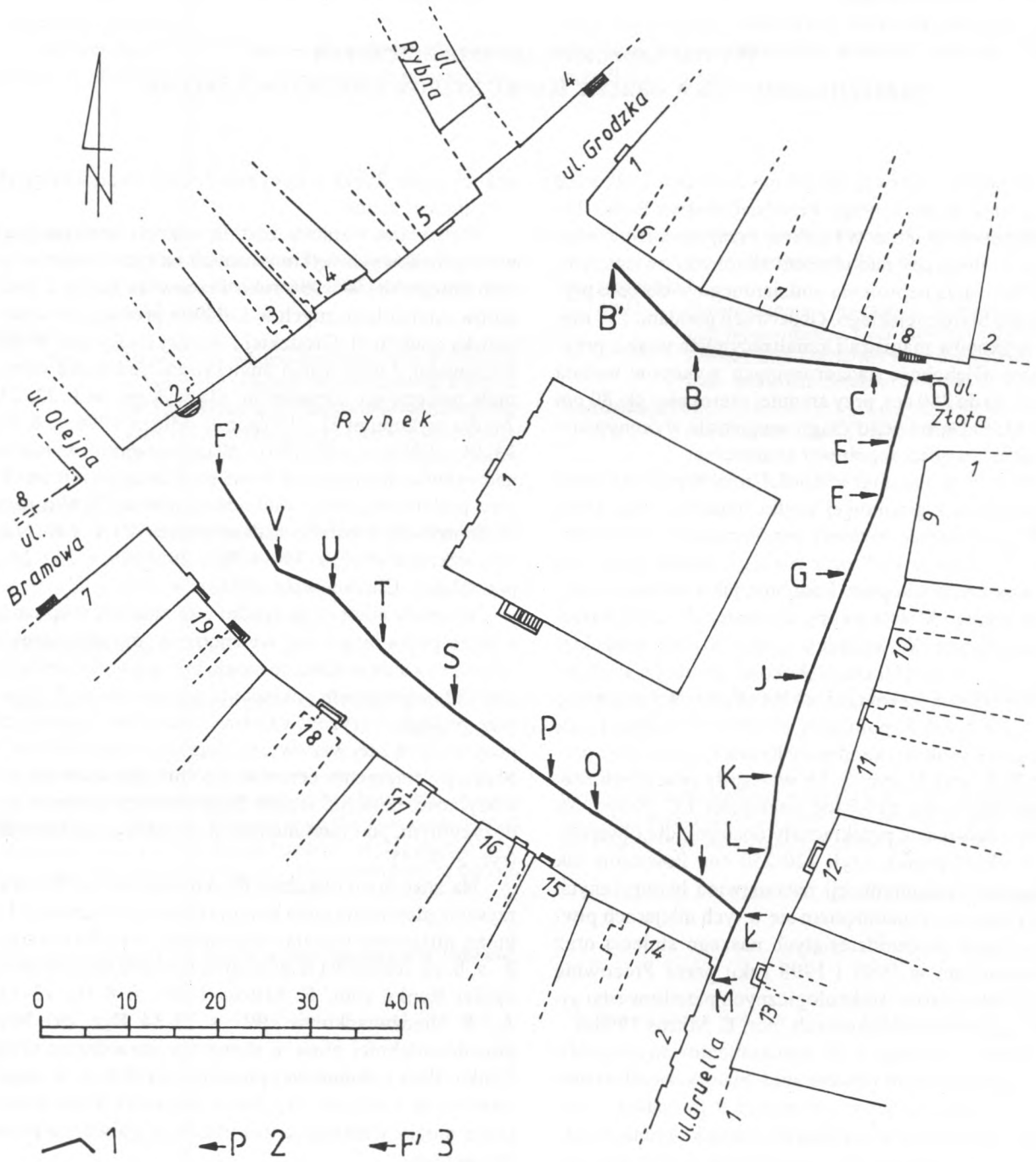
nocnej części Rynku więcej było frakcji nieorganicznych – zglinionej ziemi.

Omawiana warstwa została odkryta podczas prac wykopaliskowych wykonywanych na tym terenie w latach ubiegłych. W 1996 roku Pracownia Badań i Nadzorów Archeologicznych w Lublinie prowadziła wykopaliska u wlotu ul. Grodzkiej i Rybnej do Rynku. W dokumentacji z tych badań analizowana jednostka otrzymała następujące oznaczenia: dla wykopu nr I: 22, 23, 24, dla wykopu nr II – 13 (por. E. Mitrus 1996, s. 8-10, 13-14; 1998b, s. 192-195). W opracowaniu wyników nadzorów archeologicznych nad modernizacją infrastruktury podziemnej przy zachodniej pierzei Rynku oraz ul. Bramowej warstwie nadano numer 4 (A. i R. Niedźwiadkowie 1997, s. 33-34, Ryc. 29; 1998, s. 237-241; por. także I. Chrzanowska 1988, s. 4-11).

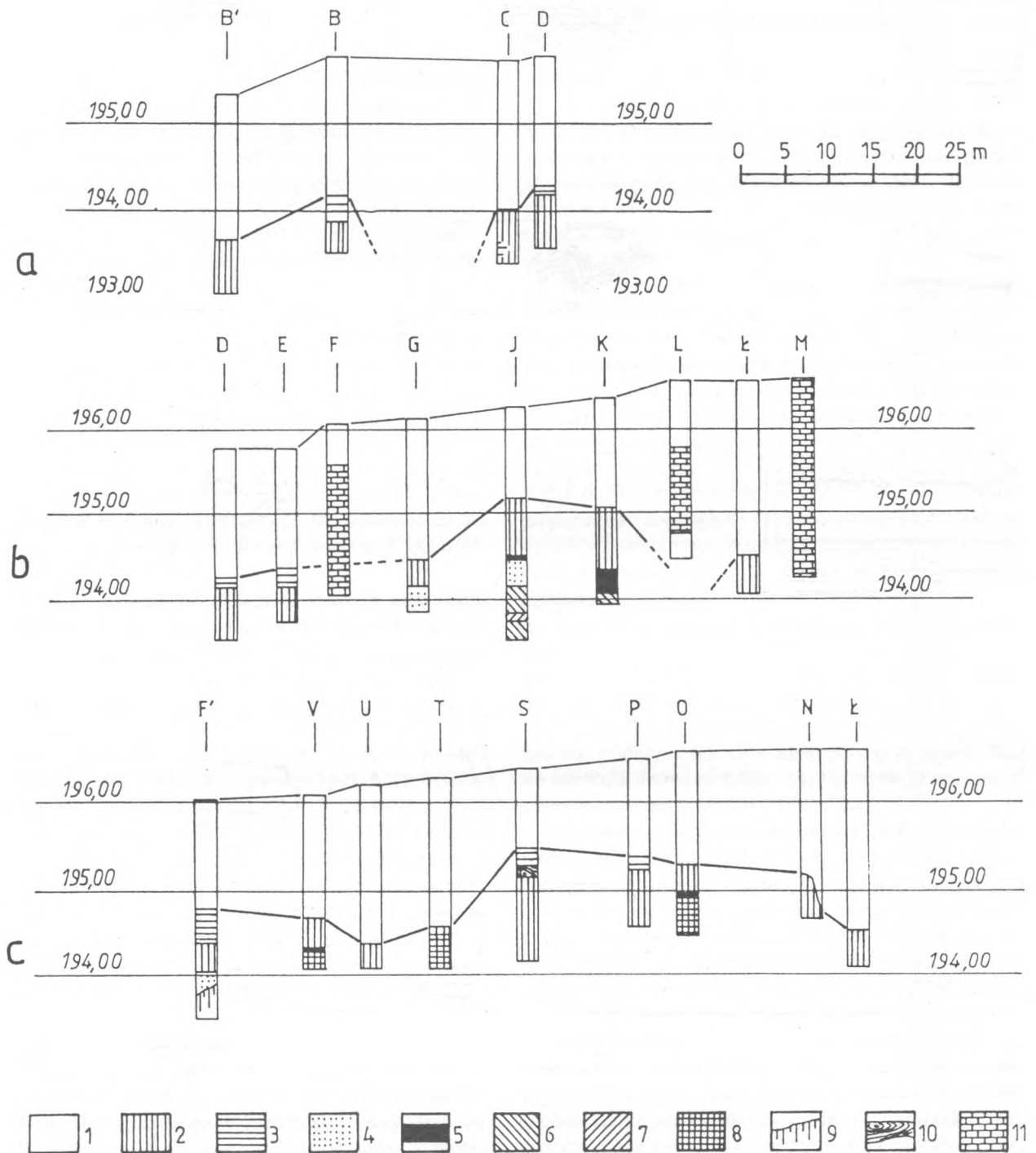
Wszyscy autorzy są zgodni, że znaczna miąższość a także pojawiające się wewnętrzne przewarstwienia i zróżnicowanie w składzie mogło być spowodowane długotrwałym procesem odkładania się warstwy nr 9. Również rozległy horyzont czasowy zabytków ruchomych pozyskanych z tej warstwy, rozciągający się od XIV-XV wieku po fragmenty ceramiki ogólnie datowane na nowożytność, umacnia tezę o długotrwałym procesie depozycyjnym, jaki miał miejsce w wypadku tej jednostki (ryc. 3: 9-13).

Na znacznym obszarze Rynku warstwie nr 9 towarzyszyła plastyczna glina koloru stalowego (warstwa 11), której miąższość wahała się pomiędzy 10 a 60 cm (ryc. 2: a, b, c). Jednostka ta wystąpiła również na pozostałej części Rynku (por. E. Mitrus 1996, s. 8-10, 13-14; A. i R. Niedźwiadkowie 1997, s. 33-34, Ryc. 29). Najprawdopodobniej glina ta stanowiła utwardzenie płyty Rynku. Przy południowej pierzei, w profilu S, w spągu warstwy nr 1 odkryto trzy drewniane belki, które dodatkowo mogły wzmacniać nawierzchnię głównego placu miejskiego.

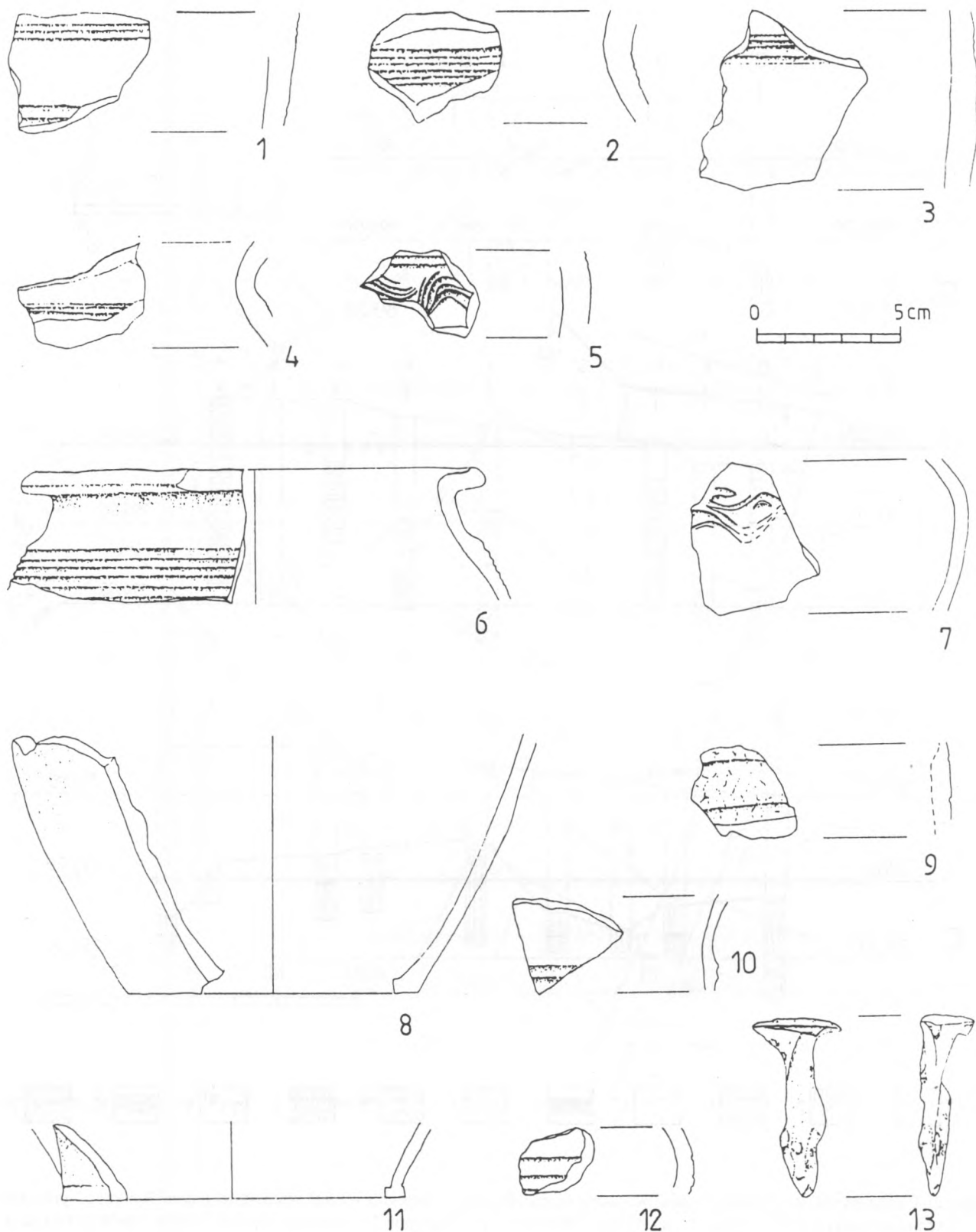
Pod warstwami nr 9 i 11 odcinkowo wystąpiły wczesnośredniowieczne nawarstwienia (jednostki nr 26, 27, 28 i 44) (ryc. 2: b, c). Warstwę nr 26 zarejestrowaną w profilach J, K oraz O, V tworzyła zbita i twarda ziemia niemal czarnego koloru, miąższość warstwy zwykle wynosiła 5 cm. W jednostce tej występowało dużo fragmentów polepy wypalanej na kolor czarny, układającej się w wyraźny poziom mogący stanowić relikwiarz utwar-

Ryc. 1. Lublin-Rynek: lokalizacja przekrojów (1 – linia przekroju, 2 – profile zadokumentowane w sezonie 1998, 3 – wykorzystane profile z sezonu 1997).

Ryc. 2. Lublin-Rynek: a – przekrój wzdłuż północnej pierzei Rynku; b – przekrój wzdłuż wschodniej pierzei Rynku; c – przekrój wzdłuż południowej pierzei Rynku; (1 – zasypiska współczesnych wykopów; 2 – brunatna i spoista ziemia z dużą zawartością domieszek organicznych (warstwa nr 9); 3 – plastyczna glina koloru stalowego (warstwa nr 11); 4 – jednolita, jednorodna i spoista ziemia koloru brązowego (warstwa nr 19); 5 – zbita i twarda ziemia niemal czarnego koloru (warstwa nr 26); 6 – gliniasta ziemia koloru beżowo-brązowego ze znaczną zawartością polepy i drobnych węgli drzewnych (warstwa nr 27 i 48); 7 – spoista ziemia koloru popielatego przesycona węgielkami drzewnymi i polepą (warstwa nr 28); 8 – jednolita i jednorodna sypka, ziemia o drobnoziarnistej i zwężłej strukturze, koloru ciemnoszaro-czarnego (warstwa nr 44), 9 – jasnożółty less calcowy, 10 – fragmenty belek drewnianych, 11 – odkryte mury).

Ryc. 3. Lublin-Rynek, wybrane zabytki ruchome: 1-3 – profil J, warstwa nr 28 (X-XI w.); 4-5 – profil J, warstwa nr 26 (XI-XII w.); 6-8 – profil O, warstwa nr 44 (XII-XIII w.); 9 – profil J, warstwa nr 9 (XIV-XV w.); 10 – profil S, warstwa nr 9 (XV w.); 11-12 – profil J, warstwa nr 9 (XV w.); 13 – profil U, warstwa nr 9.

dzenia placu rynkowego. Natomiast zalegające w niej fragmenty ceramiki, datowane na XI-XII wiek, wyznaczają *terminus post quem* dla momentu powstania tej warstwy (ryc. 3: 4, 5).

Przy południowej pierzei Rynku (profil O, T, V), pod warstwą numer 26 znajdowała się jednolita i jednorodna sypka ziemia o drobnoziarnistej i zwartej strukturze, koloru ciemnoszaro-czarnego (warstwa nr 44). Jej miąższość wahała się pomiędzy 25 a ponad 70 cm (ryc. 2: c). Z warstwy tej pozyskano kilka fragmentów ceramiki datowanych ogólnie na XII-XIII wiek (ryc. 3: 6-8). Nawarstwienie to można uznać za jeden z poziomów użytkowych obszaru wyznaczonego przez dzisiejszą zabudowę przyrynkową.

Przy wschodniej pierzei, w profilach J oraz K (ryc. 2: b), pod warstwą 26 zalegała gliniasta ziemia koloru beżowo-brązowego ze znaczną zawartością polepy i drobnych węgli drzewnych (warstwa nr 27 i 48) oraz spoista ziemia koloru popielatego przesycona węgielkami drzewnymi i polepą (warstwa nr 28). Struktura, skład oraz wyraźnie zarysowane styki horyzontalnie opisanych wyżej jednostek wskazują, że stanowią one mogły kolejne poziomy niwelacyjne. W warstwie nr 28 zalegały 4 fragmenty ceramiki datowane na X-XI wiek (ryc. 3: 1-3).

Na nadzorowanym w 1998 roku obszarze, mimo dość głębokich (do 280 cm) wykopów nie stwierdzono występowania lessu calcowego, który przy zachodniej pierzei Rynku i przy ścianach Trybunału wystąpił stosunkowo płytko, bo ok. 220 cm poniżej poziomu współczesnej nawierzchni (ok. 193,50 do 192,00 n. p. m.) (por. I. Chrzanowska 1998, ryc. 2-3, 5, 14, 31, 35-36; E. Mitrus 1996, ryc. 6-7, 10-13; A. Rozwałka 1997, A. i R. Niedźwiadkowie 1997, ryc. 4, 6, 10-12, 16-18, 29; 1998, s. 237-241). Na wysokości kamienicy Rynek 4 i 5 podczas prac w 1996 i 1997 roku stwierdzono występowanie humusu pierwotnego wraz z podglebiem, w którym można było wyróżnić wyraźną strefę wmywów. Jednostkę o podobnym kolorze i strukturze (profil G, J, ryc. 2: b) zarejestrowano również podczas omawianych nadzorów (warstwa nr 19 – jednolita, jednorodna i spoista ziemia koloru brązowego), jednakże kontekst stratygraficzny i styki warstwowe nie pozwalają uznać jej za humus pierwotny.

Podczas przeprowadzonych nadzorów odkryto 9 reliktyw murów, z których sześć to mury fundamentowe kamienic. Trzy pozostałe to konstrukcje znajdujące się w obrębie placu rynkowego, z których jeden stanowi relikw zniszczonego szybu wentylacyjnego piwnicy (profil F, ryc. 2: b), a drugi zalegający w zasypisku współcze-

snego wykopu to, najprawdopodobniej świadectwo działań wojennych (profil L, ryc. 2: b).

Na bliższą uwagę zasługują konstrukcje odkryte przy północnym narożniku budynku Trybunału, przy wschodnim narożniku kamienicy Rynek 14 oraz przy północno-wschodnim licu muru kamienicy Rynek 15.

Mur odsłonięty przy północnym narożniku Trybunału, zbudowany z cegły spojonej zaprawą wapienno-piaskową mógł stanowić rodzaj bruku otaczającego prostopadłościenną skrzynię drewnianą, która stanowiła pojemnik na wodę, czyli tzw. rzap znajdujący się w systemie miejskich wodociągów (por. A. Rozwałka 1997, ryc. 27, 52).

Przy wschodnim narożniku kamienicy Rynek 14 odsłonięto dwa mury spojone zaprawą piaskowo-wapienną (profil M, ryc. 2: b). Pierwszy z nich, zlokalizowany przy południowo-wschodnim licu budynku wzniesiony został z łupanego kamienia wapiennego, drugi zaś usytuowany wzdłuż północno-wschodniej linii zabudowy przyrynkowej był postawiony z cegieł. Oba odkryte mury są wysunięte w głąb ulicy Gruella oraz płyty Rynku w stosunku do obecnej linii zabudowy o ok. 60-70 cm. Stanowią one prawdopodobnie relikw pierwotnego zasięgu zabudowy południowej pierzei rynkowej. Blok XI podczas jednej z regulacji został cofnięty w stosunku do płyty Rynku.

Pomiędzy wejściem do kamienicy Rynek 15, a ścianą styczną z kamienicą Rynek 14 odsłonięto mieszany, kamienno-ceglany mur na zaprawie piaskowo-wapiennej. Lico tego muru jest odsunięte o 100 cm w głąb Rynku, w stosunku do linii naziemnej części kamienicy Rynek 15. Podobnie jak mur odsłonięty przy wschodnim narożniku kamienicy Rynek 14, konstrukcja ta stanowi relikw pierwotnej zabudowy Bloku XI.

Podsumowując wyniki przeprowadzonych nadzorów trzeba stwierdzić, że pomimo znacznej destrukcji strop warstw kulturowych wykazuje tendencję do opadania w kierunku zachodnim i północnym, zgodnie ze współczesnym ukształtowaniem powierzchni Rynku. Zaś w obrębie nawarstwień historycznych, formowanych od wczesnego średniowiecza do okresu nowożytnego występują znacznej miąższości poziomy użytkowe, które powstały w ciągu długiego okresu oraz poszczególne poziomy niwelacyjne i utwardzające. Część z jednostek niwelacyjnych musiała znosić starszą naziemną zabudowę o charakterze ziemiankowym lub półziemiankowym, o czym może świadczyć występowanie znacznej ilości węgli drzewnych i popiołu oraz przepalonych fragmentów polepy.

LITERATURA

- Chrzanowska I.
1998 *Lublin – Stare Miasto – Blok X – Trybunał. Wyniki nadzorów archeologicznych* (mps PSOZ Lublin).
- Mitrus E.
1996 *Dokumentacja z badań archeologicznych wykonanych u zbiegu ul. Grodzkiej i Rynku Starego Miasta w Lublinie* (mps PSOZ Lublin).
1998a *Dokumentacja z przedinvestycyjnych badań archeologicznych*, Lublin (mps PSOZ Lublin).
1998b Wyniki badań archeologicznych wykonanych u zbiegu ulicy Grodzkiej i Rynku Starego Miasta w Lublinie. APŚ, t. 3, s. 192-196.
- Niedźwiadkowie A. i R.
1997 *Dokumentacja nadzorów archeologicznych nad modernizacją kanalizacji sanitarnej, deszczowej i wodnej w zachodniej pierzei Rynku Starego Miasta w Lublinie* (mps PSOZ Lublin).
1998 Wyniki nadzorów archeologicznych na ulicy Bramowej i zachodniej pierzei Rynku w Lublinie. APŚ, t. 3, s. 237-242.
- Rozwałka A.
1997 *Lubelskie wzgórze staromiejskie w procesie formowania się średniowiecznego miasta*, Lublin.

RAFAŁ NIEDŹWIADEK

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL SUPERVISION AT THE TOWN SQUARE IN LUBLIN

Between the middle of June to the middle of September 1998, archaeological supervision was carried out over the modernisation of the underground infrastructure of the Town Square.

An analysis of the results of the examination allowed for distinguishing of a utilisation level of considerable thickness which can be dated to the period from the 14th-15th to 17th centuries, under which there were older, early medieval layers connected with a few instances of leveling, utilisation and paving of the surface of the square.

Almost in all the layers that were possible to distinguish there was some ceramic material datable to the period from the 10th and 11th centuries to the modern times. Most of the items were ornamented.

Additionally, 9 relics of walls were uncovered underground. Six of them were foundation walls of houses and the other three were construction located within the perimeters of the square. The wall constructions unearthed at the southern frontage constitute relics of an earlier urban regulation of the buildings in Block XI.

„Archee” – *Badania i nadzory archeologiczne w Lublinie, ul. Krańcowa 91*